

โครงร่างวิจัย

เรื่อง ความสัมพันธ์ของเงินกับสภาพโซเวียตหลังการปฏิวัติจีน ค.ศ. 1949 จนถึงก่อนการแตกหัก
ช่วงทศวรรษ 1960

โดย

นาย ญัฐภัทร สุวิซาวรพันธุ์
รหัสนักศึกษา 620510860

โครงร่างวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา 450 111
ระเบียบวิธีวิจัยเอเชียศึกษา สาขาวิชาเอเชียศึกษา
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของอักษรศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทความวิจัย	ความสัมพันธ์ของจีนกับสหภาพโซเวียตหลังการปฏิวัติจีน ค.ศ. 1949 จนถึงก่อนการแตกช่วงทศวรรษ 1960
ผู้เขียน	นาย ญัฐภัทร สุวิชาวรพันธุ์
อาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิจัย	อาจารย์ ดร. รัชตพงศ์ มะลิทอง
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2565

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตหลังการปฏิวัติจีน ค.ศ. 1949 จนถึงก่อนการแตกหักช่วงทศวรรษ 1960 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำคัญของทั้งสองชาติในฐานะประเทศที่ใช้ระบอบคอมมิวนิสต์ขนาดใหญ่ของโลก การเป็นพันธมิตรกันของทั้งสองชาติส่งผลให้การเมืองโลกในยุคสงครามเย็นแบ่งออกเป็นสองฝ่ายใหญ่ คือ ประเทศเสรีประชาธิปไตยและประเทศคอมมิวนิสต์ส่งผลทำให้เกิดความตึงเครียดไปในทุกภาคส่วนของโลก ทั้งซีกโลกตะวันตกและซีกโลกตะวันออก แม้ว่าสุดท้ายการแตกหักระหว่างทั้งสองชาติจะทำให้ค่ายคอมมิวนิสต์ขาดความเป็นเอกภาพ และหลังจากนั้นการแตกหักของทั้งสองชาติส่งผลให้การเมืองโลกผ่อนคลายความตึงเครียดลงอย่างมาก

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ความสัมพันธ์ของทั้งสองชาติที่ราบรื่นในหนึ่งทศวรรษแรกหลังจากการปฏิวัติจีน ค.ศ. 1949 มีสาเหตุมาจากการที่ทั้งสองชาติต่างมีจุดประสงค์ทางการเมืองที่ใกล้เคียงกันนั่นคือการขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ไปทั่วโลก ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศดำเนินมาได้ด้วยดี แต่หลังการอสัญกรรมของสตาลินผู้นำเผด็จการที่อยู่ในอำนาจมากกว่าสองทศวรรษ ผู้นำใหม่ของโซเวียตเห็นความจำเป็นในการปรับนโยบายสงครามเย็นเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับชาติตะวันตกในยุคที่สงครามเย็นพัฒนาไปสู่การแข่งขันพัฒนาและสะสมอาวุธนิวเคลียร์ และเนื่องด้วยนโยบายสงครามเย็นที่ไม่ตรงกันจึงทำให้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของค่ายคอมมิวนิสต์สลายตัวลงจนนำไปสู่ความแตกแยกระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต ส่งผลให้เกิดการแบ่งขั้วในค่ายคอมมิวนิสต์ และเป็นเหตุให้ความหวังในการก่อการปฏิวัติสากลของระบอบคอมมิวนิสต์ทั่วโลกไม่เกิดขึ้นจริง

คำสำคัญ : การปฏิวัติจีน, คอมมิวนิสต์, การปฏิวัติสากล

คำนำ

โครงร่างวิจัยเรื่อง“ความสัมพันธ์ของจีนกับสหภาพโซเวียตหลังการปฏิวัติจีน ค.ศ. 1949 จนถึงก่อนการแตกหักช่วงทศวรรษ 1960” เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 450 111 ระเบียบวิธีวิจัยเอเชียศึกษา (Asian Studies Research Methodology) และโครงร่างวิจัยชิ้นนี้จัดทำเพื่อใช้ สำหรับรายวิชา 450 112 การศึกษาเอกเทศ (Independent Study) ประจำภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2565 ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานวิจัย จากนั้นจะเขียนเป็นบทความวิจัย

โครงร่างวิจัยชิ้นนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการกรุณาอย่างสูงจากอาจารย์ ดร.รัชตพงศ์ มะลิทองอาจารย์ที่ปรึกษาโครงร่างวิจัยที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดี

ณัฐภัทร สุวิชาวรพันธุ์

สารบัญ

บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
การทบทวนแนวความคิดและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง	5
ขอบเขตการศึกษา	14
วิธีการศึกษา	14
เนื้อหา	
จุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ของเงินกับสหภาพโซเวียต	15
จุดเริ่มต้นของการแตกหักของเงินกับสหภาพโซเวียต	18
ความสำคัญและผลกระทบของการแตกหัก	22
บรรณานุกรม	24

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตามแนวทางของคาร์ล มากซ์ (Karl Marx) บิดาแห่งลัทธิคอมมิวนิสต์ ผู้ที่ตีพิมพ์ “คำประกาศแห่งคอมมิวนิสต์” (Communist Manifesto) ใน ค.ศ. 1848 ชนชั้นกรรมาชีพต้องก่อการปฏิวัติเพื่อล้มล้างอำนาจของชนชั้นนายทุนที่ผูกขาดอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจไว้ ก่อนสร้างสังคมไร้ชนชั้นให้เกิดขึ้นได้จริง มากซ์ยังกล่าวถึงการปฏิวัติสากล (World Revolution) ซึ่งกรรมกรทั่วโลกต้องลุกขึ้นเปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อสังคมไร้ชนชั้น (classless society) เกิดขึ้นทั่วทั้งโลกได้ อย่างไรก็ตาม การปฏิวัติของกรรมาชีพที่มากซ์คาดการณ์ไว้ไม่ได้เกิดขึ้นจริงจนกระทั่งค.ศ. 1917 เมื่อเกิดการปฏิวัติเดือนตุลาคม (October Revolution) ในรัสเซีย ขณะที่การปฏิวัติสากลที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์รัสเซียหวังให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วก็ไม่ได้เกิดขึ้นจริง ซึ่งรวมถึงเยอรมนีและอังกฤษซึ่งเป็นสังคมที่มากซ์พยากรณ์ว่าจะเกิดการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพได้อย่างแน่นอนด้วย ระหว่างค.ศ. 1917-1947 รัสเซียหรือต่อมาคือสหภาพโซเวียต (Soviet Union) จึงเป็นเพียงชาติเดียวในโลกที่ปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์ซึ่งทำให้ประเทศถูกโดดเดี่ยวทางการเมืองและต้องถูกรายล้อมด้วยศัตรูฝ่ายทุนนิยม-ประชาธิปไตย ในสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1939-1945) สหภาพโซเวียตเผชิญการรุกรานจากกองทัพนาซีเยอรมนีซึ่งสร้างความเสียหายอย่างรุนแรงต่อประเทศเป็นเหตุให้ผู้นำโซเวียตไม่ต้องการให้ประเทศต้องเผชิญความเสียหายเช่นนั้นอีก หลังค.ศ. 1945 โซเวียตใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อสถาปนาอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก ซึ่งโซเวียตหวังใช้เป็นรัฐกันชนหากความขัดแย้งทางอุดมการณ์กับฝ่ายทุนนิยม-ประชาธิปไตยในโลกตะวันตกพัฒนาไปสู่สงครามใหญ่อีก และจุดเปลี่ยนทางการเมืองเกิดขึ้นใน ค.ศ. 1949 เมื่อเกิดการปฏิวัติจีนโดยเหมา เจ๋อตุง (Mao Zedong) ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งทำให้โซเวียตมีพันธมิตรทางการเมืองเพิ่มขึ้นและทำให้ค่ายคอมมิวนิสต์ขยายขอบเขตไปสู่ทวีปเอเชียด้วย

ในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1949 เหมา เจ๋อตุง ได้ประกาศก่อตั้ง “สาธารณรัฐประชาชนจีน” ขึ้นต่อหน้าฝูงชนกว่า 3 แสนคน ณ จัตุรัสเทียนอันเหมิน กรุงปักกิ่ง และหลังจากที่ประเทศจีนได้ปฏิวัติประเทศเป็นการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ แม้โซเวียตจะไม่ได้มีบทบาทในการสนับสนุนการปฏิวัติในจีน แต่เหมาเจ๋อตุงที่กำลังสถาปนาระบอบคอมมิวนิสต์ในจีนกลับเลือกเข้าเป็นพันธมิตรทางการเมืองกับโซเวียต ซึ่งกลับเป็นผลดีต่อสหภาพโซเวียตที่ได้พันธมิตรทางการเมืองขนาดใหญ่อย่างจีนและยังเป็นการขยายเขตอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ไปยังทวีปเอเชียด้วย โจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) ผู้นำทางสหภาพโซเวียตระหว่างค.ศ. 1928-1953 เห็นว่าจีนมีประโยชน์ต่อการขยายตัวของค่ายคอมมิวนิสต์ไปทางทิศตะวันออกหลังจากสหภาพโซเวียตมีส่วนสนับสนุนในการเปลี่ยนระบอบการปกครองในยุโรปตะวันออกให้มาเป็นคอมมิวนิสต์แล้ว สตาลินจึงหวังให้โซเวียตและจีนร่วมมือกันเพื่อที่จะทำให้การปฏิวัติสากลตามแนวทางของมากซ์เกิดขึ้นได้จริง โดยโซเวียตจะ

รับผิดชอบการขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ทางด้านตะวันตก และจีนรับผิดชอบทางด้านตะวันออก นับเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ของจีนกับสหภาพโซเวียต

สหภาพโซเวียตได้ยกผู้นำจีนขึ้นให้มีฐานะเสมอภาคกับผู้นำในโลกของคอมมิวนิสต์ นอกจากนั้นยังช่วยเหลือทางเศรษฐกิจต่อจีนมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะต้องการให้ประเทศจีนพัฒนาขึ้นมาเป็นผู้นำประเทศคอมมิวนิสต์อีกชาติหนึ่ง และพยายามเอาใจจีนโดยการที่สหภาพโซเวียตช่วยจีนสร้างโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่า 200 แห่ง ส่งเครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมให้จีน เพื่อตอบสนองนโยบายขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ไปในทวีปเอเชีย และ เป็นการสานความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศเพื่อที่สหภาพโซเวียตหวังที่จะหาประโยชน์จากจีนในอนาคต

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตนั้นติดต่อกันมาโดยตลอดจนกระทั่งโจเซฟ สตาลิน ผู้นำเผด็จการของสหภาพโซเวียตถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ 5 มีนาคม ค.ศ. 1953 จึงทำให้ได้รับการสืบทอดตำแหน่งโดย นีกิตา ครุชชอฟ ซึ่งในเวลาต่อมาเขาได้ออกมาทำในสิ่งที่ทุกคนคาดไม่ถึง นั่นคือการกล่าว “สุนทรพจน์ลับ” (Secret Speech) ในการประชุมใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 20 เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1956 ครุชชอฟกล่าวสุนทรพจน์ครั้งนี้เพื่อประกาศจุดสิ้นสุดของสมัยสตาลินที่ปกครองในระบอบเผด็จการมากกว่า 2 ทศวรรษ และสร้างความตึงเครียดทางสังคมภายในประเทศและการเมืองระหว่างประเทศ ครุชชอฟต้องการใช้สุนทรพจน์ดังกล่าวเพื่อประกาศการเริ่มต้นของยุคสมัยใหม่ที่มีความผ่อนคลายทางการเมืองและสังคมมากขึ้น สุนทรพจน์มีเนื้อหาเกี่ยวกับการโจมตีสตาลินว่าเป็นเผด็จการที่ใช้ความรุนแรงกำจัดศัตรูทางการเมืองและยังลดสถานะของพรรคคอมมิวนิสต์ให้เป็นเพียงแค่เครื่องมือทางการเมืองและเป็นลัทธิบูชาบุคคล นับเป็นจุดเริ่มต้นของนโยบายล้มล้างอิทธิพลลัทธิสตาลิน (De-Stalinization) ที่มีจุดประสงค์เพื่อปฏิรูประบบคอมมิวนิสต์ให้เป็นมิตรกับประชาชนมากยิ่งขึ้น และได้นำไปสู่นโยบายปฏิรูปสำคัญ ๆ ในสมัยของครุชชอฟ เช่น การปล่อยนักโทษทางการเมืองหลายล้านคนจากค่ายกักกัน การให้เสรีภาพทางความคิดและการแสดงออกแก่ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาและกลุ่มปัญญาชนมากขึ้น การเปิดประเทศเพื่อรับนักท่องเที่ยวจากต่างชาติ โดยเฉพาะจากชาติตะวันตก

ในการประชุมใหญ่ครั้งที่ 20 ครุชชอฟยังได้ประกาศใช้หลักการการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (peaceful co-existence) กับสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นการยอมรับว่าในโลกใบนี้มีลัทธิทุนนิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์ที่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แม้ว่าการแข่งขันทางอุดมการณ์จะยังคงดำเนินต่อไป ครุชชอฟต้องการใช้สันติวิธีในการแข่งขันกับสหรัฐอเมริกาในช่วงสงครามเย็นแทนการแข่งขันแบบเดิมที่เน้นไปที่การพัฒนาและสะสมอาวุธนิวเคลียร์จนเสี่ยงที่จะเกิดหายนะต่อมนุษยชาติหากสงครามอุดมการณ์พัฒนาไปสู่สงครามร้อนที่มีการ

ใช้อาวุธสู้รบกันจริง ครุชเชฟจึงเปลี่ยนนโยบายไปเน้นที่การปรับภาพลักษณ์ของระบอบคอมมิวนิสต์ให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะการชูประเด็นเรื่องการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเขาเชื่อว่าวิธีนี้จะทำให้นโยบายนี้จะทำให้มีคนหันมาใช้ระบอบคอมมิวนิสต์ตามแบบของโซเวียตมากขึ้น และจะทำให้โซเวียตมีชัยชนะเหนือฝ่ายทุนนิยม-ประชาธิปไตยในท้ายที่สุด อย่างไรก็ตาม ทั้งที่ใหม่ใหม่ของโซเวียตไม่ใช่สิ่งที่เหมา เจ๋อ ตุงจะยอมรับได้เพราะเงินไม่ต้องการที่จะใช้สันติวิธีในการอยู่ร่วมกันกับชาติตะวันตก เพราะคอมมิวนิสต์ตามแนวทางของมากซ์ที่กล่าวไว้ว่าคอมมิวนิสต์ไม่สามารถอยู่ร่วมกับทุนนิยมได้ และต้องจัดการทุนนิยมให้หมดไป เนื่องด้วยเหตุนี้ในเวลาต่อมาได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับโซเวียตเสื่อมถอย ก่อนที่จะแตกหักในท้ายที่สุด

สุนทรพจน์ลับของครุชเชฟซึ่งเป็นการประกาศล้มล้างอิทธิพลของลัทธิสตาลิน สร้างความไม่พอใจต่อเหมา เจ๋อ ตุง อย่างมาก เพราะเหมา เจ๋อ ตุง ใช้วิธีการปกครองประเทศที่คล้ายคลึงกับสตาลิน คือ การปกครองด้วยอำนาจเผด็จการเบ็ดเสร็จด้วยการผูกขาดอำนาจเหนือพรรคคอมมิวนิสต์ไว้ที่ตัวผู้นำเพียงผู้เดียว และมีลัทธิบูชาตัวบุคคลที่เชิดชูบุคคลสำคัญในพรรคคอมมิวนิสต์ให้เป็นเหมือนบิดาของประเทศ การที่ครุชเชฟออกมาประณามความเลวร้ายของระบอบสตาลินจึงเป็นเหมือนกับการประณามนโยบายการปกครองของเหมา เจ๋อ ตุง ด้วย ซึ่งทำให้สัมพันธภาพของทั้งสองชาติย่ำแย่ลงอย่างมาก

การที่จีนเข้าไปมีบทบาทในสงครามตัวแทน (proxy wars) ระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้ความขัดแย้งระหว่างจีนกับโซเวียตปรากฏชัดมากยิ่งขึ้น เช่น สงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1955 – 1975) ในที่แรก โซเวียตและจีนให้การสนับสนุนเวียดนามเหนือที่เป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์ในการส่งอาวุธและทหารเข้าไปช่วยรบเหมือนกัน แต่ทว่าในสงครามเวียดนามที่กล่าวมาข้างต้น ยึดเยื้อกว่าที่ทางสหภาพโซเวียตคาดการณ์ไว้ ในวันที่ 3 เมษายน ค.ศ.1965 สหภาพโซเวียตเสนอให้มีการประชุมสุดยอดผู้นำของ สหภาพโซเวียต จีน และ เวียดนามเหนือ ใจความสำคัญของการประชุมดังกล่าวมีดังนี้ สหภาพโซเวียตต้องการจะหยุดโจมตีเวียดนามใต้และให้จีนหยุดสนับสนุนอาวุธแก่เวียดนามเหนือ แต่ทางรัฐบาลจีนกลับไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว และจะดำเนินการสนับสนุนเวียดนามเหนือต่อไป ทางสหภาพโซเวียตจึงถอนกำลังทหารของตนออกมาเพราะกลัวว่าจะยึดเยื้อไปมากกว่านี้ เพราะถ้าหากสู้รบนานกว่านี้จะทำให้ยังเป็นการเสียกำลังทหารและอาวุธยุทธโธปกรณ์มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม แต่ทางจีนที่ส่งทหารและอาวุธไปช่วยสู้ในสงครามเวียดนามเหมือนกันเห็นว่าสิ่งที่โซเวียตทำเป็นสิ่งที่เหมือนกับเป็นการหักหลังจีน จึงทำให้จีนไม่พอใจในสิ่งที่โซเวียตทำกับจีน

วิกฤตการณ์ขีปนาวุธคิวบา (เดือนตุลาคม ค.ศ. 1962) คือ อีกเหตุการณ์ที่ทำให้จีนวิจารณ์สหภาพโซเวียตรุนแรงมากขึ้นจนนำไปสู่การแตกหักในเวลาต่อมา โดยเหตุการณ์นี้เริ่มต้นหลังสหภาพโซเวียตเข้าไปตั้งฐานปล่อยขีปนาวุธที่ประเทศคิวบา การก่อตั้งฐานปล่อยขีปนาวุธครั้งนี้ก็เพราะว่าเป็นการตอบโต้การสร้างฐานขีปนาวุธของสหรัฐอเมริกาในประเทศตุรกี ขีปนาวุธดังกล่าวเป็นภัยคุกคามโดยตรงต่อสหภาพโซเวียต เพราะ

สามารถเปิดการโจมตีเป้าหมายในดินแดนของโซเวียตได้ในระยะเวลาไม่กี่นาที ณ ตอนแรกทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตได้มีการโต้เถียงทางการทูตอย่างดุเดือดจนเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ในสงครามเย็นสู่เสียงที่เปลี่ยนเป็นสงครามร้อนหรือสงครามการใช้อาวุธมากที่สุด แต่ทว่าในวันที่ 28 ตุลาคม ค.ศ. 1962 ครุชชอฟ ผู้นำของโซเวียตยอมล้มเลิกแผนการติดตั้งขีปนาวุธในคิวบาตามคำขู่ของสหรัฐฯ การดำเนินนโยบายดังกล่าวของเขาเป็นเหตุให้ เหมา เจ๋อ ตุง ออกมาวิจารณ์การทำงานของครุชชอฟอย่างรุนแรง และกล่าวอ้างว่าเขาเป็นพวกลัทธิแก้ (Revisionist) หรือ “มาร์กซิสต์เปลือกนอก” (Formalistic Marxism) (ปริทัศน์ พนมยงค์, 2519, หน้า 7) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบถึงบุคคลที่ภายนอกดำเนินแนวทางแบบมาร์กซิสต์แต่ว่าภายในความคิดและการปฏิบัติเป็นไปตามแบบแนวคิดทุนนิยม ซึ่งความต้องการโจมตีการกระทำของครุชชอฟที่ย่อมโอนอ่อนต่อประเทศทุนนิยมมากจนเกินไป และไม่ยอมยึดมั่นในอุดมการณ์มาร์กซิสต์ เหมายังโจมตีครุชชอฟว่าเป็นเพียง “เสือกระดาษ” ที่ไร้ศักยภาพไม่สมกับที่จะเป็นชาติผู้นำของค่ายคอมมิวนิสต์อีกต่อไปด้วย

คำวิจารณ์ของเหมา เจ๋อ ตุง กล่าว ทำให้ครุชชอฟตอบโต้ด้วยการโจมตีว่า เหมา เจ๋อ ตุง ไปว่า “เป็นคนบ้าไร้สติ” (ความแตกแยกระหว่างจีน-โซเวียต, 2565) และทำให้สัมพันธ์ภาพของทั้งสองฝ่ายขาดสะบั้นและนำไปสู่การแบ่งค่ายคอมมิวนิสต์ออกเป็นสองขั้ว ซึ่งนโยบายของโซเวียตตั้งแต่สมัยครุชชอฟ และยักรวมถึงผู้นำคนต่อมา คือ การลดความตึงเครียดในสงครามเย็นด้วยการประนีประนอมกับสหรัฐอเมริกา ขณะที่จีนเห็นว่าลัทธิคอมมิวนิสต์ต้องยืนหยัดในการต่อสู้กับลัทธิทุนนิยมต่อไป และตามลัทธิมากซ์นั้นว่าโลกทุนนิยมกับโลกคอมมิวนิสต์ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้และโลกทุนนิยมต้องถูกทำลายให้สิ้นซาก การแบ่งค่ายคอมมิวนิสต์ครั้งนี้ทำให้ความเป็นเอกภาพในค่ายคอมมิวนิสต์หายไป ทำให้ความเข้มแข็งของพรรคคอมมิวนิสต์ที่จะไปยืนหยัดสู้กับลัทธิทุนนิยมอ่อนแอลง ฝ่ายของจีนที่มองเห็นว่าสหภาพโซเวียตไร้ศักยภาพไม่เหมาะกับการเป็นชาติผู้นำของคอมมิวนิสต์ ฝ่ายจีนจึงต้องการขึ้นมาเป็นชาติผู้นำของคอมมิวนิสต์เอง

การศึกษาความสัมพันธ์ของจีนกับสหภาพโซเวียตหลังการปฏิวัติจีน ค.ศ. 1949 จนถึงก่อนการแตกหักช่วงทศวรรษ 1960 จึงเป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตที่เริ่มมาจากหลักการของระบอบคอมมิวนิสต์ที่มุ่งหวังให้เกิดการปฏิวัติสากลทั่วโลก จุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับโซเวียตหลัง ค.ศ. 1949 ส่งผลให้เกิดกระแสความหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ (Red Fear/ Red Scare) ในโลกตะวันตกโดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา สร้างความตึงเครียดซึ่งส่งผลให้ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ในสงครามเย็นรุนแรงมากขึ้น และสร้างความสั่นสะเทือนทางการเมืองต่อฝ่ายทุนนิยม-ประชาธิปไตยตะวันตกอย่างมากเพราะค่ายคอมมิวนิสต์ได้ขยายตัวไปสู่ทางตะวันออกและมีสมาชิกใหม่ที่มีพื้นที่และประชากรจำนวนมาก แต่การแตกหักของทั้งสองมหาอำนาจจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ทำให้ค่ายคอมมิวนิสต์ขาดเอกภาพ และทำให้ความต้องการให้โลกทั้งใบเกิดการปฏิวัติสากลไม่เกิดขึ้นจริง

2. วัตถุประสงค์

2.1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตตั้งแต่การปฏิวัติจีน ค.ศ.1949 จนถึงการแตกหักระหว่างสองชาติในทศวรรษ 1960

2.2) เพื่อศึกษาปัจจัยต่างๆที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

3.1) เข้าใจในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตในบริบทของสงครามเย็น

3.2) เข้าใจผลกระทบจากการแตกหักระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตที่มีต่อสงครามเย็น

4. การทบทวนแนวความคิดและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

4.1) การศึกษาเปรียบเทียบสถาบันสังคมของสหภาพโซเวียต และสาธารณรัฐประชาชนจีนในช่วงการปกครอง ของโจเซฟ สตาลิน และเหมา เจ๋อ ตุง

ปานชนก โตโอฬารไชย (2560) เรียบเรียงภาคานิพนธ์เรื่อง“ การศึกษาเปรียบเทียบสถาบันสังคมของสหภาพโซเวียต และสาธารณรัฐประชาชนจีนในช่วงการปกครอง ของโจเซฟ สตาลิน และเหมา เจ๋อ ตุง”

4.1.1) การศึกษาสถาบันการศึกษาของสหภาพโซเวียตและประเทศจีน

ทำให้ทราบว่าทั้งสองประเทศมีลักษณะของสถาบันการศึกษาที่เหมือนกันเนื่องด้วยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศที่พยายามมุ่งสร้างการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและการพัฒนาภาคเกษตรกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นทั้งโจเซฟ สตาลิน และเหมา เจ๋อ ตุง จึงพยายามส่งเสริมการศึกษาในทุกระดับการศึกษา โดยแฝงแนวคิดเกี่ยวกับสังคมนิยมคอมมิวนิสต์และลัทธิบูชาตัวบุคคลลงไปเป็นหลักสูตรของทุกระดับ และใช้ทรัพยากรบุคคลภายในประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในด้านแรงงานฝีมือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งในเวลาต่อมาสหภาพโซเวียตก็สามารถประดิษฐ์ยานอวกาศได้สำเร็จเป็นประเทศแรกและจีนก็สามารถพัฒนาการทดลองระเบิดปรมาณูได้สำเร็จ

นอกจากนี้ ในเรื่องของสถาบันการศึกษายังแฝงนัยยะสำคัญอีกอย่างคือ การที่โซเวียตมีอิทธิพลต่อจีนจีนมีโครงการจำนวนไม่น้อยที่จีนได้ยึดรูปแบบตามสหภาพโซเวียตจนกระทั่งได้เกิดความขัดแย้งระหว่างโซเวียต และจีนในช่วงหลังจากที่สตาลินได้เสียชีวิตลงผลจากความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์และการแข่งขันกันเป็นผู้นำในโลกคอมมิวนิสต์ระหว่างจีนกับโซเวียตส่งผลทำให้ความเข้มแข็งของโลกคอมมิวนิสต์ลดน้อยลง

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าไซเวียตและจีนจะมีรูปแบบการปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์และมุ่งแข่งขันที่จะเป็นผู้นำแห่งลัทธิสังคมนิยม แต่ทั้งสองประเทศก็มีความต้องการที่จะพัฒนาประเทศให้มีศักยภาพในการแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ในเวทีโลก รวมไปถึงแสวงหาผลประโยชน์ในภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งแรงจูงใจข้างต้นจะส่งเสริมให้ไซเวียตและจีนเป็นประเทศที่มีความเข้มแข็งและมีบทบาทในกิจการโลกมากยิ่งขึ้น

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสถาบันทางสังคมของสหภาพไซเวียตและประเทศจีนมีลักษณะที่ค่อนข้างจะเหมือนกันเป็นอย่างมาก ซึ่งด้วยปัจจัยหลายๆอย่าง เช่นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทั้งสองประเทศนี้มีความคล้ายกัน โดยมีเรื่องของ “ลัทธิบูชาตัวบุคคล” หมายถึงความพยายามของพรรคคอมมิวนิสต์ในการสร้างลัทธิบูชาตัวบุคคลผ่านการกล่อมเกลาให้ผู้เรียนเชิดชูและศรัทธาต่อบุคคลสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ รวมถึงการตามรอยอย่างวีรชนรักชาติ ผ่านวาทกรรมเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างลัทธิบูชาตัวบุคคล เพื่อเป็นการรักษาเสถียรภาพของพรรคคอมมิวนิสต์ (ปานชนก, 2560)

โจเซฟ สตาลิน และ เหมา เจ๋อ ตุง เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่ทำให้การควบคุมสถาบันทางสังคมของทั้งสองประเทศเป็นไปอย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และยังแสดงให้เห็นด้วยอีกว่าความคิดแบบคอมมิวนิสต์ได้ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่ตอนยังเป็นเด็กและอีกทั้งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้ทั้งสองประเทศมีความเจริญก้าวหน้าในหลาย ๆ ด้าน เช่นด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพราะว่าทั้งสองประเทศนี้ต้องการที่จะใช้แรงงานในประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สามารถนำข้อมูลจากหัวข้อ 4.1 มาใช้กับหัวข้อวิจัยได้ดังนี้ สามารถนำข้อมูลข้างต้นมาใช้เป็นตัวอย่างของผลจากความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศที่เริ่มต้นมาจากความคิดที่อยากให้เกิดการปฏิวัติสากลทั่วโลก ทั้งสองประเทศจะแอบแฝงแนวคิดเกี่ยวกับสังคมนิยมคอมมิวนิสต์และลัทธิบูชาตัวบุคคลลงไปเป็นหลักสูตรของทุกๆ ระดับของการศึกษาเหมือนกัน เพราะต้องการให้ระบอบคอมมิวนิสต์มีความมั่นคง มีความเป็นเอกภาพ และต้องการที่จะเป็นผู้นำของโลก

4.2) การศึกษาเปรียบเทียบทางด้านปัจจัย และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิวัติรัสเซียเดือนตุลาคม ค.ศ. 1917 และการปฏิวัติคอมมิวนิสต์จีน ค.ศ. 1949

วันวิสาข์ โปทอง (2561) เรียบเรียงภาคินิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบทางด้านปัจจัย และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิวัติรัสเซียเดือนตุลาคม ค.ศ. 1917 และการปฏิวัติคอมมิวนิสต์จีน ค.ศ. 1949”

4.2.1) สภาพการณ์ทั่วไปก่อนการปฏิวัติรัสเซียเดือนตุลาคม ค.ศ. 1917 และการปฏิวัติคอมมิวนิสต์จีน ค.ศ. 1949

จากผลการศึกษาปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดการปฏิวัติของรัสเซียและจีนพบว่าทั้งสองประเทศมีลักษณะทางสังคมที่คล้ายคลึงกัน ทั้งทางด้านระบอบการปกครอง สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งรูปแบบการปกครองของรัสเซียและจีนก่อนการปฏิวัติ คือ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่จีนในระหว่างค.ศ. 1912 -1949 ปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่นำโดย ดร. ซุน ยัตเซ็น ในช่วงเวลาสั้น ๆ หลังจากนั้นจึงโดนพรรคคอมมิวนิสต์จีนทำการปฏิวัติสำเร็จ จนกลายมาเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์จนถึงปัจจุบัน แต่ถ้าหากกล่าวถึงระบอบการปกครองที่มีมาอย่างยาวนานอย่างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของทั้งสองประเทศ ได้สร้างผลกระทบทางสังคมเป็นอย่างมาก โดยการปกครองแบบนี้นำมาซึ่งการแบ่งแยกชนชั้น ซึ่งประกอบไปด้วยชนชั้นการปกครองและชนชั้นที่ถูกปกครอง จึงทำให้ประชาชนส่วนมากของประเทศต้องถูกกดขี่ขูดรีด ในขณะที่ชนชั้นปกครองนั้นมีเพียงส่วนน้อยของประเทศ แต่กลับสามารถใช้ชีวิตอย่างสุขสบาย ผิดกับประชาชนอีกจำนวนมากต้องตกอยู่ในความลำบาก

ในด้านปัจจัยภายนอกที่รัสเซียและจีนต้องเจอ คือ สงคราม ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ทำให้เกิดสงครามนำมาซึ่งความเสียหายทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองภายในและความเสียหายที่เกิดขึ้นย่อมต้องใช้เวลาในการฟื้นตัว ซึ่งภายหลังจากการปฏิวัติทั้งสองประเทศได้ให้ความสำคัญในเรื่องระบบเศรษฐกิจ และ สังคมเป็นอันดับ ตันๆ เพื่อให้ประเทศสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ แต่สิ่งที่ต้องปรับเปลี่ยนเป็นอันดับต่อมา คือ โครงสร้างทางสังคมตามอุดมการณ์ มาร์กซิสต์ ด้วยหลักการสร้างความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันทางสังคม ดังนั้นการคงอยู่ของชนชั้นจึงเป็นสิ่งแปลกปลอมที่ต้องถูกกำจัด

4.2.2) ผลลัพธ์ภายหลังการปฏิวัติรัสเซียเดือนตุลาคม ค.ศ. 1917 และการปฏิวัติคอมมิวนิสต์จีน ค.ศ. 1949

จากการศึกษาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นภายหลังการปฏิวัติของรัสเซียและจีนพบว่าผลลัพธ์ภายหลังการปฏิวัตินั้นปรากฏชัดในเรื่องของ การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทาง การเมืองที่เกิดขึ้นนั้นได้ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจ และสังคมเป็นอย่างมากเนื่องจากรูปแบบการปกครองที่เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิงทำให้การใช้ชีวิตของผู้คนย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปเช่นกัน โดยในที่นี้จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นก่อนเป็นอันดับแรกและจะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมต่อไปตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าก่อนที่จะปฏิวัติทั้งรัสเซียและประเทศจีน ต่างก็มีเหตุและปัจจัยที่แตกต่างกัน แต่ต่างกันเพียงปัจจัยภายนอกเท่านั้น แต่ปัจจัยภายในและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ก็มีส่วนที่คล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก เนื่องจากจีนมีต้นแบบการปฏิวัติรัสเซียที่เกิดขึ้นในเดือนตุลาคม ค.ศ.1917 เพราะมีปัญหาแบบเดียวกันที่ต้องการที่จะล้มล้างระบอบชนชั้น เพื่อที่จะให้ทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่ให้ชนชั้นแรงงานที่

เป็นส่วนมากของประเทศต้องโดนกดขี่ แต่ชนชั้นปกครองที่เป็นส่วนน้อยกลับมีชีวิตที่สบาย แต่แล้วเมื่อรัสเซียได้เปลี่ยนยุคสมัยการปกครองเป็นของมิคาอิล กอร์บาชอฟผู้นำโซเวียตระหว่างค.ศ. 1985 – 1991 ส่งผลให้รัฐสังคมนิยมที่ลาดีมีร์ เลนิน (Vladimir Lenin) เป็นคนวางรากฐานไว้ ต้องปิดฉากลงไปใน ค.ศ. 1991 ต่างกับจีนที่ยังยืนหยัดในอุดมการณ์คอมมิวนิสต์อย่างแน่วแน่จนกระทั่งปัจจุบัน

สามารถนำข้อมูลจากหัวข้อ 4.2 มาใช้กับหัวข้อวิจัยได้ดังนี้ สามารถนำข้อมูลข้างต้นมาใช้ในการอ้างอิงว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่เหมือนกันในการปฏิวัติของทั้งรัสเซียและประเทศจีน ซึ่งทั้งสองประเทศเริ่มต้นการปฏิวัติด้วยเหตุผลที่คล้ายกันคือ ต้องการล้มล้างระบอบชนชั้นที่ทำให้ชนชั้นแรงงานที่เป็นส่วนมากของประเทศตกอยู่ในความลำบาก เพื่อให้เกิดความเท่าเทียม และทราบผลลัพธ์ของการปฏิวัติของทั้งสองประเทศ สหภาพโซเวียตล่มสลายไปใน ค.ศ. 1991 แต่ประเทศจีนยังคงปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์มาจนถึงปัจจุบัน

4.3) ปัจจัยที่ส่งผลให้สหภาพโซเวียตเป็นประเทศชาตินิยม ในบริบทด้านการเมือง สมัยโจเซฟ สตาลิน ค.ศ.1924 – 1953

ศุภัชชา สุขสถิตย์ (2561) เรียบเรียงภาคนิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลให้สหภาพโซเวียตเป็นประเทศชาตินิยม ในบริบทด้านการเมือง สมัยโจเซฟ สตาลิน ค.ศ. 1924 – 1953”

4.3.1) ปัจจัยภายในที่ส่งผลให้สหภาพโซเวียตเป็นประเทศชาตินิยม

4.3.1.1) การวางรากฐานของพรรคคอมมิวนิสต์

พรรคคอมมิวนิสต์ก่อตั้งขึ้นภายใต้ผู้นำที่สามารถสร้างความศรัทธาให้ประชาชนได้อย่างมาก โดยวางนโยบายให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมากที่สุดตามแนวคิดสังคมนิยม เห็นแก่ความเท่าเทียมกันของชนชั้นไม่ให้เกิดการขูดรีด

4.3.1.2) การถ่ายทอดผ่านงานของศิลปินและนักเขียน

ในสมัยของเลนิน แนวคิดและการดำรงชีวิตในด้านต่างๆเป็นไปในทางอิสระการเขียนงานเน้นการประนีประนอมทางความคิดและการมีสิทธิเสรีภาพ แต่หลังจากการเสียชีวิตของเลนิน สิทธิเสรีภาพค่อยๆ หายไปและแทนที่ด้วยการถูกควบคุมที่ละเล็กทีละน้อย

4.3.1.3) การโฆษณาชวนเชื่อ

การโฆษณาชวนเชื่อเป็นสิ่งที่มียุทธพลมากที่สุดในสมัยพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งการโฆษณาชวนเชื่อไม่ได้เป็นแค่เพียงการโน้มน้าวเท่านั้นแต่ยังเป็นการปลุกกระดมให้พรรคและคนในชาติมีความรู้สึกนึกคิดไปในทาง

เดียวกัน มีความรู้สึกชาตินิยม แต่เพียงมีเจตน์จำนงทั่วไปเหมือนกันก็สามารถมีความเป็นชาติเดียวกันได้ แม้ว่า จะมี ภาษา ขนบธรรมเนียม หรือ เผ่าพันธุ์ ที่ไม่เหมือนกันก็ตาม

4.3.2) ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้สหภาพโซเวียตเป็นประเทศชาตินิยม

4.3.2.1) สงครามเย็น

เป็นสงครามที่มีความขัดแย้งกันระหว่างสองอุดมการณ์ คือ สังคมนิยมนำโดยสหภาพโซเวียต และ ประชาธิปไตยนำโดยสหรัฐอเมริกา ความขัดแย้งดังกล่าวไม่ได้เป็นการปะทะกันโดยตรงระหว่างประเทศ มหาอำนาจทั้งสองแต่เป็นการสนับสนุนให้ประเทศต่างๆที่เป็นพันธมิตรของตนหรือยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกันสู้รบกันเพื่อขยายอิทธิพลของอุดมการณ์ทางการเมือง

จากข้อมูลดังกล่าว ทั้งปัจจัยภายนอกและภายในส่งเสริมให้สหภาพโซเวียตกลายเป็นประเทศชาตินิยม อย่างมีนัยยะสำคัญ ปัจจัยภายในสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชาตินิยมผ่านอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ไม่ว่าจะเป็นการวางรากฐาน การถ่ายทอดผ่านนักเขียน เขียนงานไปในแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์ และการ โฆษณาชวนเชื่อซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ใช้ชักจูงประชาชนให้คล้อยตาม

ส่วนปัจจัยภายนอก สงครามเย็นสะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้ระหว่างสองอุดมการณ์ทั้งสังคมนิยมและ ประชาธิปไตย เป็นชาตินิยมขยายอำนาจโดยการขยายอุดมการณ์ทางการเมืองที่ประเทศตนเองมองว่าดีออกไป ให้ประเทศต่างๆ เพื่อชักจูงให้ประเทศเหล่านั้นหันมาปกครองระบอบเดียวกันกับตนและส่งเสริมให้อำนาจทางการเมืองของตนมีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น จึงกล่าวได้ว่าทั้งปัจจัยภายนอกและภายในเป็นสิ่งที่ทำให้ สหภาพโซเวียต กลายเป็นชาตินิยม

สามารถนำข้อมูลจากหัวข้อ 4.3 มาใช้กับหัวข้อวิจัยได้ดังนี้ นำข้อมูลข้างต้นมาใช้อ้างอิงว่าทำไม สหภาพโซเวียตถึงได้เป็นชาตินิยมมีปัจจัยภายในภายนอกอะไรบ้าง ความเป็นชาตินิยมของสหภาพโซเวียต ส่งผลให้สหภาพโซเวียตต้องการที่ขยายอุดมการณ์ของตนเองไปยังประเทศอื่นๆ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้โซเวียต ต้องการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศจีนที่มีอุดมการณ์เหมือนกันเพื่อเป็นการช่วยประเทศของตนในขยาย อุดมการณ์ของชาติตนเองไปยังทั่วทั้งโลก

4.4) ศึกษาเปรียบเทียบทางด้านปัจจัย ผลลัพธ์ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ. 1917 และ การปฏิวัติอเมริกา ค.ศ. 1783

นพปฎล สุจริตกุล (2562) เรียบเรียงภาคินพนธ์เรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบทางด้านปัจจัย ผลลัพธ์ และ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ. 1917 และ การปฏิวัติอเมริกา ค.ศ. 1783

4.4.1 ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติรัสเซียในปี ค.ศ. 1917

สามารถแบ่งออกเป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในสามารถจำแนกเป็น 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจัยทางด้านการเมือง ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ อิทธิพลของแนวคิดแบบสังคมนิยมมากซ์ซิสต์ที่เข้ามาเผยแพร่ภายในจักรวรรดิรัสเซีย

4.4.1.1 ปัจจัยภายใน

4.4.1.1.1 ปัจจัยทางด้านสังคม

ระบบชนชั้นของรัสเซียมีความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นอย่างมาก มีช่องว่างระหว่างชนชั้นที่มากเกินไป เกิดการกดขี่ระหว่างชนชั้นที่ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างรัฐบาล และ ประชาชน ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างรัฐบาลและประชาชน และยังเกิดความแตกต่างระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมืองอย่างชัดเจน จนในที่สุดปัญหาดังกล่าวได้กลายมาเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิวัติ

4.4.1.1.2 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

ชาวรัสเซียมีการพัฒนาประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีความรุดหน้าไปมาก แต่ถึงอย่างนั้นก็พบว่าสภาพความเป็นจริงแล้ว รัสเซียยังคงเป็นประเทศที่มีความล้าหลังมากกว่าประเทศมหาอำนาจอื่นๆ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และสหรัฐอเมริกาที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมไปไกลแล้ว ในขณะที่รัสเซียเพิ่งเริ่มต้นเท่านั้น

หลังจากที่รัสเซียได้ขยายตัวทางเศรษฐกิจเข้าไปสู่ระบบทุนนิยมนั้น แม้ว่ารัสเซียจะเกิดการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้ากว่าแต่ก่อนมาก แต่ถึงอย่างนั้น ผลจากการพัฒนา ก็ได้ส่งผลกระทบต่อทางด้านเกษตรกรรมอย่างรุนแรงเพราะรัฐบาลให้ความสำคัญกับทางด้านอุตสาหกรรมที่มากเกินไป ทำให้ภาคเกษตรกรรมถูกละเลย และ ลดความสำคัญลงไปอย่างมาก

4.4.1.1.3 ปัจจัยทางด้านการเมือง

ในช่วงศตวรรษที่ 19 รัสเซียเป็นจักรวรรดิที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลและมีประชากรมากกว่า 40 ล้านคน นับเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่และประชากรมากที่สุดในยุโรป รัสเซียจึงได้มีการสร้างรัฐ "ออตตาธิปไตย" ขึ้นมาเพื่อควบคุมการเมืองและสังคมของประเทศให้มีประสิทธิภาพแต่ถึงอย่างนั้นออตตาธิปไตยก็เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัสเซียนั้นล่มสลายด้วยเช่นเดียวกัน

4.4.1.2 ปัจจัยภายนอก

4.4.1.2.1 อิทธิพลของแนวคิดแบบสังคมนิยมมากซ์ซิสต์ที่เข้ามาเผยแพร่ภายในจักรวรรดิรัสเซีย

ประเทศรัสเซียนั้นถือว่าเป็นประเทศแรกของโลกที่ใช้ระบบการปกครองสังคมนิยมมากซ์ซิสต์ อันเนื่องมาจากการปกครองด้วยแนวคิดอัตตาธิปไตยของพระเจ้าซาร์นั้นมีแต่ความล้มเหลว ทำให้แนวคิดมากซ์เข้ามามีบทบาทอย่างมากในรัสเซีย ในช่วงศตวรรษที่ 19-20

4.4.2 ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติอเมริกาในปี ค.ศ. 1783

ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติอเมริกาในปี ค.ศ.1783 นั้นเกิดจากปัญหาต่าง ๆ นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเช่นเดียวกับการปฏิวัติรัสเซีย โดยสามารถแบ่งปัจจัยภายในเป็น 3 ปัจจัยหลักได้แก่ ปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจัยทางด้านการเมือง ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ในส่วนของปัจจัยภายนอกได้แก่ อิทธิพลของแนวคิดแบบเสรีนิยมมาเผยแพร่ภายในอาณานิคมอเมริกา

4.4.2.1 ปัจจัยภายในประเทศ

4.4.2.1.1 ปัจจัยทางด้านสังคม

สภาพแวดล้อมทางสังคมของอเมริกาอยู่ภายใต้การกดขี่ข่มเหงจากรัฐบาลนอกประเทศอย่างรัฐบาลอังกฤษ ทำให้เป็นจุดประกายสำคัญที่ทำให้ชาวอาณานิคมต่างก็มีความรู้สึกไม่ยุติธรรมในสังคม จนเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชาชนก่อการปฏิวัติและเรียกร้องเอกราชเพื่อล้มล้างการปกครองจากรัฐบาลอังกฤษ

4.4.2.1.2 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

ภายหลังจากสงครามฝรั่งเศส-อินเดียแดง ทางฝ่ายฝรั่งเศสหมดอำนาจในการควบคุมอเมริกาไปทั้งหมด ทำให้อำนาจทางเศรษฐกิจทั้งหมดตกอยู่ในมือของอังกฤษ ซึ่งความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศส นับว่าเป็นการเสียเกียรติและสูญเสียเงินไปอย่างมาก ทำให้รัฐอังกฤษหาช่องทางหาเงินจากการเก็บภาษีอย่างหนัก จึงเป็นเหตุผลที่นำไปสู่การปฏิวัติ

4.4.2.1.3 ปัจจัยทางด้านการเมือง

อาณานิคมอเมริกาทั้ง 13 แห่งนั้นถูกปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยกษัตริย์แห่งอังกฤษเป็นผู้กำหนดนโยบายผ่านรัฐบาลสภาแห่งทวีปอเมริกาอีกที อังกฤษได้ปฏิบัติและนำความไม่พอใจมาสู่ชาวอเมริกาอีกหลายเรื่องนับจากการออกกฎหมายชุดีร์ตต่างๆ มากขึ้น รวมไปถึงมาตรการต่างๆ ไม่เอื้อต่อชาวอาณานิคม เช่น การเก็บภาษี

4.4.2.2 ปัจจัยภายนอกประเทศ

4.4.2.2.1 อิทธิพลของแนวคิดแบบเสรีนิยมมาเผยแพร่ภายในอาณานิคมอเมริกา

อิทธิพลและแนวคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยมนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการปฏิวัติอเมริกาในปี ค.ศ. 1783 คำสอน แนวคิด และทฤษฎีต่างๆ ที่ได้เป็นแนวทางของเสรีนิยมนั้น ได้กลายมาเป็นตัวจุดประกายที่ทำให้ชาวอาณานิคมอเมริกาเริ่มที่จะมีจิตสำนึกในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต โดยแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การปฏิวัติอเมริกาและการปฏิวัติรัสเซียนั้น ล้วนแต่มีปัจจัยที่เป็นตัวสนับสนุนทำให้เกิดการปฏิวัติอยู่หลายปัจจัย อันได้แก่ปัจจัยภายในเช่น ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และ ปัจจัยภายนอกเช่น อิทธิพลของแนวคิดต่างๆและการเข้าไปพัวพันกับสงคราม ซึ่งแต่ละปัจจัยล้วนแต่มีความเหมือนและความแตกต่างกันออกไป

สามารถนำข้อมูลจากหัวข้อ 4.4 มาใช้กับหัวข้อวิจัยได้ดังนี้ สามารถนำข้อมูลข้างต้นมาอ้างอิงว่าสังคมรัสเซียในตอนก่อนที่จะเกิดการปฏิวัติ เป็นสังคมอุตสาหกรรม ที่มีความเหลื่อมล้ำและมีการแบ่งแยกทางชนชั้นอย่างชัดเจน ประชาชนโดนกดขี่ จึงเป็นที่มาของการปฏิวัติแบบชนชั้นแรงงานโดยมีแนวคิดแบบสังคมนิยมมาร์กซิสต์ ถ้านำไปเทียบกับก่อนการปฏิวัติจีน จะเห็นได้ว่าจีนในสมัยนั้นไม่ใช่สังคมอุตสาหกรรมแต่เป็นสังคมเกษตรกรรม ถึงแม้ว่าจีนและรัสเซียจะมีที่มาในการปฏิวัติที่แตกต่างกัน แต่ใช้แนวคิดมาร์กซิสต์เหมือนกัน และกลายเป็นประเทศสังคมนิยมในที่สุด

4.5) ความสัมพันธ์ทางการเมืองในยุคสงครามเย็นระหว่างสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกา กรณีศึกษาจากภาพยนตร์เรื่อง Bridge of Spies

กิตติวิมล หอสุวรรณจิตร (2560) เรียบเรียงภาคินพนธ์เรื่องความสัมพันธ์ทางการเมืองในยุคสงครามเย็นระหว่างสหภาพโซเวียตกับสหรัฐอเมริกา กรณีศึกษาจากภาพยนตร์เรื่อง Bridge of Spies

4.5.1 อุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับยุคสงครามเย็นที่ปรากฏในภาพยนตร์

4.5.1.1 อุดมการณ์เสรีนิยม

เรียกอีกอย่างว่าอุดมการณ์ประชาธิปไตยเสรีนิยมโดยประชาธิปไตย ที่มักจะหมายถึงอำนาจและการปกครองประชาธิปไตยในฐานะอุดมการณ์ทางการเมืองรูปแบบหนึ่งเกิดในครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นหลักการที่อธิบายถึงอุดมการณ์ประชาธิปไตยสะท้อนให้เห็นถึงเสรีภาพของประชาชนและการรัฐโดยมีผู้นำที่เกิดจากการเลือกโดยประชาชนภายในรัฐ ซึ่งเป็นหลักการหลักของอุดมการณ์ประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

4.5.1.2 อุดมการณ์คอมมิวนิสต์

อุดมการณ์นี้มีแนวคิดและมุมมองที่ตรงข้ามกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยอย่างสิ้นเชิง ทั้งหลักการ วิถีคิด และ หลักปฏิบัติ ซึ่งมีความคิดเป็นโครงสร้างส่วนล่าง (ประชาชน) ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเป็นไปของโครงสร้างส่วนบน (รัฐบาล) อันได้แก่ สภาวะทางเศรษฐกิจ สภาวะทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงสภาวะทางการเมืองการปกครอง

4.5.1.3 อุดมการณ์สังคมนิยม

เป็นสังคมนิยมแบบยูโทเปียหรือสังคมนิยมแบบเพ้อฝัน ต่อมามาร์กได้สร้างแนวคิดสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ขึ้นมา แนวคิดสังคมนิยมเป็นสังคมนิยมแบบประชาธิปไตย และ ลัทธิอนาธิปไตยนิยม ซึ่งเน้นวิวัฒนาการไปสู่สังคมนิยมโดยไม่เน้นการต่อสู้ระหว่างชนชั้น

4.5.2 หลักแนวคิดปรัชญาที่ปรากฏในภาพยนตร์

4.5.2.1 ชาตินิยม (Nationalism)

โดยมีแนวคิดที่ทุกประชาชาติควรมีสหิทธิปกครองของตนเอง เช่น ประเทศชาติหนึ่งควรมีภาษาประจำชาติของตนเอง นอกจากนี้ยังรวมถึงสภาพภูมิศาสตร์อันหนึ่งอันเดียวกัน มีศาสนาเดียวกัน เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเข้าด้วยกัน การมีจิตใจร่วมกันของคนในชาติ กล่าวคือหากประชาชนถือตัวว่าเป็นคนชาติเดียวกันแล้วนั้น ชาตินิยมก็จะเกิดขึ้น

4.5.2.2 สิทธิมนุษยชน (Human rights)

มีแนวคิดว่ามนุษย์มีสิทธิสามประการกล่าวคือ ชีวิต เสรีภาพ และ ทรัพย์สินสมบัติ ถึงแม้ว่าหลักการนี้จะไม่สามารถนำมาใช้ร่วมกับกฎหมายได้ในบางกรณี แต่เมื่อเวลาอ้างอิงเรื่องของสิทธิ ก็จำเป็นที่จะต้องนำประเด็นไปถึงปัญหาทางจริยธรรมด้วย

4.5.2.3 หลักความยุติธรรม

ความยุติธรรมเริ่มถูกวางรากฐานความหมายตั้งแต่กรีกโบราณโดยเพลโต (Plato) และ อริสโตเติล (Aristotle) โดยมุมมองของอริสโตเติลในเรื่องความยุติธรรมมีความใกล้เคียงกับคำว่า เสมอภาค แต่คำว่า ยุติธรรมหรือเสมอภาคก็ได้หมายถึง “ทุกคนจะได้เหมือนกัน”

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ภาพยนตร์เรื่อง Bridge of Spies สร้างมาจากเหตุการณ์จริงในยุคของสงครามเย็น ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์ปะทะกันจากความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตที่ต้องการขยายอิทธิพลและแนวคิดทางการเมืองที่ใช้วิธีการต่างๆ ทั้ง การ

สะสมอาวุธ การเผยแพร่อุดมการณ์ผ่านสื่อ การปะทะกันทางอาวุธผ่านสงครามตัวแทน ซึ่งแต่ละฝ่ายจะมีอุดมการณ์และแนวคิดปรัชญาเป็นของตัวเอง

สามารถนำข้อมูลจากหัวข้อ 4.5 มาใช้กับหัวข้อวิจัยได้ดังนี้ สามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาอ้างอิงได้ว่าในช่วงสงครามเย็นมีการต้องการที่จะขยายอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ ในภาพยนตร์คือสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต อุดมการณ์ของสหรัฐอเมริกาคือ อุดมการณ์เสรีนิยม ส่วนของสหภาพโซเวียตคือ อุดมการณ์สังคมนิยม

5. ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตหลังการปฏิวัติจีน ค.ศ 1949 จนถึงก่อนการแตกหักในช่วงทศวรรษ 1960

6. วิธีการศึกษา

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ และนำเสนอในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์

จุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ของจีนกับสหภาพโซเวียต

การปฏิวัติรัสเซียในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1917 ทำให้รัสเซีย “อ้างว่า” สามารถปฏิวัติเป็นคอมมิวนิสต์ได้ เป็นชาติแรกของโลก ฝ่ายคอมมิวนิสต์ในรัสเซียที่ยึดมั่นในลัทธิมากซ์เรื่องการปฏิวัติสากล (World Revolution) ก็ได้ดำเนินนโยบาย “ส่งออก” แนวคิดคอมมิวนิสต์และการปฏิวัติไปยังยุโรปเพื่อหวังให้กรรมกรสามารถก่อการปฏิวัติยึดอำนาจจากชนชั้นปกครองได้ และจะทำให้โลกทั้งใบเปลี่ยนมาใช้ระบอบคอมมิวนิสต์เหมือนที่มากซ์ได้พยากรณ์ไว้ ส่งผลทำให้เกิดกระแสความกลัวภัยสีแดง (Red scare) ในโลกตะวันตกที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งมีความวิตกกังวลว่าอาจเกิดการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพตามที่เกิดขึ้นในรัสเซีย

อย่างไรก็ดี การปฏิวัติสากลไม่ได้เกิดขึ้นจริง ตั้งแต่ ค.ศ. 1917 จนถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1939-1945) รัสเซียหรือต่อมาคือสหภาพโซเวียตเป็นเพียงชาติเดียวที่เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ และต้องเผชิญภัยคุกคามจากภายนอกประเทศที่ปกครองในระบอบทุนนิยม - ประชาธิปไตย สภาวะการณ์เช่นนี้ส่งผลให้เกิดแนวคิดเรื่องการถูกรายล้อมโดยชาติทุนนิยม (Capitalist encirclement) แนวคิดนี้ว่าด้วยสหภาพโซเวียตที่เป็นประเทศคอมมิวนิสต์เพียงประเทศเดียว แต่ยังมีอีกหลายประเทศชนชั้นนายทุนซึ่งยังคงดำเนินวิถีชีวิตแบบทุนนิยมและรายล้อมสหภาพโซเวียตที่คอยหาโอกาสที่จะโจมตีสหภาพโซเวียตเพื่อทำลายอำนาจให้โซเวียตอ่อนแอลง ซึ่งส่งผลให้สหภาพโซเวียตกลัวว่าจะถูกรุกรานจากชาติทุนนิยมตามที่สตาลินได้กล่าวไว้ว่า “จะไม่มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติถาวรกับโลกทุนนิยม แนวทางการพัฒนาต่อไปของการปฏิวัติประเทศ จะมีศูนย์กลางสำคัญของโลกสองแห่งเกิดขึ้น คือ ศูนย์กลางสังคมนิยมดึงดูดประเทศที่มีแนวโน้มไปสู่สังคมนิยม และ ศูนย์กลางทุนนิยมดึงดูดประเทศที่เอนเอียงไปทางทุนนิยมเข้าหาตัวเอง การต่อสู้ระหว่างศูนย์กลางทั้งสองแห่งนี้จะตัดสินชะตาของระบบทุนนิยมและคอมมิวนิสต์ทั่วโลก” (S. Everett Gleason, 1969, P.698) ด้วยแนวคิดเรื่องการถูกรายล้อมโดยชาติทุนนิยมและคำกล่าวของสตาลิน ส่งผลให้หลังจากจบสงครามโลกครั้งที่ 2 โซเวียตจึงเข้าไปแทรกแซงทางการเมืองในยุโรปตะวันออกในประเทศที่มีแนวโน้มว่าจะกลายเป็นประเทศสังคมนิยม เพื่อที่จะทำให้ประเทศเหล่านี้เป็นรัฐกันชน

การปฏิวัติจีนใน ค.ศ. 1949 พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้รับชัยชนะและก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ เหมา เจ๋อ ตุง ผู้นำการปฏิวัติเห็นว่าการรักษาความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรระหว่างกรุงมอสโกกับกรุงปักกิ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการอยู่รอดและเพื่อความก้าวหน้าของระบบสังคมนิยมโลก ในปลายปี ค.ศ. 1949 เหมา เจ๋อ ตุง ได้เดินทางไปกรุงมอสโกเพื่อที่จะพบกับสตาลินเป็นครั้งแรก ทั้งสตาลินและเหมาตระหนักถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสองประเทศสังคมนิยมเพื่อขยายเขตอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ไปในทวีปอื่นนอกจากยุโรป ถึงแม้ว่าโซเวียตจะไม่ได้เชื่อว่าการปฏิวัติจีนจะเกิดขึ้นได้จริงในครั้งแรก แต่ทั้งสองก็ได้ประกาศลงนามใน

สนธิสัญญาทวิภาคีที่เรียกว่า “สนธิสัญญาจีน-โซเวียตเพื่อมิตรภาพ พันธมิตร และความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” (Sino-Soviet Treaty of Friendship, Alliance and Mutual Assistance) ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1950 และด้วยนโยบาย “เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง (เข้าข้างค่ายสังคมนิยม)” (Leaning to one side) ของเหมา เจ๋อตุง นโยบายดังกล่าวเป็นมากกว่าแค่การสร้างพันธมิตรกับสหภาพโซเวียต แต่หมายถึงการสนับสนุนกลุ่มคอมมิวนิสต์อย่างแน่วแน่และต่อต้านค่ายจักรวรรดินิยมและทุนนิยมที่นำโดยสหรัฐอเมริกา และยังลงนามในอุดมการณ์ของสตาลินที่เกี่ยวข้องกับการขยายอิทธิพลของโซเวียตไปยังเอเชียตะวันออก จึงมีการตกลงว่าจะแบ่งเขตรับผิดชอบกันโดยให้โซเวียตรับหน้าที่ในยุโรป ขณะที่จีนรับหน้าที่ขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออก ทั้งจีนและสหภาพโซเวียตมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ ต้องการให้โลกทั้งใบเกิดการปฏิวัติสากล นอกจากนี้ในสนธิสัญญาดังกล่าวยังวางรากฐานสำหรับความร่วมมือและความเป็นหุ้นส่วนระหว่างจีนกับโซเวียต โดยให้หลักประกันด้านความมั่นคงแก่จีนและเพิ่มขอบเขตความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศ

วันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1950 สหภาพโซเวียตสนับสนุนให้จีนคอมมิวนิสต์ควรเป็นตัวแทนของจีนในสหประชาชาติแทนประเทศไต้หวัน ถึงแม้ว่าการเสนอแต่ละครั้งจะไม่ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตามสหภาพโซเวียตยังคงคอยสนับสนุนการเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ (United Nations) ของจีนคอมมิวนิสต์อย่างต่อเนื่อง เพราะสหภาพโซเวียตต้องการให้จีนที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ขึ้นมามีบทบาทในเวทีโลกมากยิ่งขึ้น

สหภาพโซเวียตไม่ได้สนับสนุนจีนแค่ในด้านฐานะทางการเมืองของจีนในเวทีโลกแต่ยังสนับสนุนด้านเศรษฐกิจของจีน หลังสตาลินถึงแก่อสัญกรรมในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1953 นโยบายผูกมิตรกับจียี้ก็ได้รับการสานต่อ โดยในเดือนกันยายน ค.ศ. 1953 โซเวียตที่ปกครองโดย “คณะบริหารร่วม” (Collective leadership) ซึ่งมีครุชเชฟเป็นหนึ่งในนั้น (ในขณะนั้นดำรงอยู่ในตำแหน่งเลขาธิการลำดับที่หนึ่งคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียต) ได้ให้คำสัญญาว่า “จะขยายความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิคอย่างเป็นระบบในการก่อสร้างและปรับปรุงกิจการขนาดใหญ่ เช่น โรงงานอุตสาหกรรม โรงงานเหมืองใหม่ ในประเทศจีน” (Charles Scribner’s Sons, 1969, P.4)

แม้มิตรภาพและความร่วมมือระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตจะได้รับการสถาปนามาตั้งแต่ค.ศ. 1949 แต่ในเวลาต่อมารอยร้าวของความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองชาติก็เริ่มปรากฏชัดมากขึ้น ในการประชุมพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 20 (ค.ศ. 1956) ครุชเชฟมีการประกาศนโยบายการล้มล้างอิทธิพลสตาลิน (De-Stalinization) และนโยบายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับโลกตะวันตกซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีนเริ่มขัดแย้งกันเนื่องจากจีนมองว่า การล้มล้างอิทธิพลสตาลินที่ประณามว่าเป็น

ลัทธิที่ส่งเสริมแนวทางการปกครองแบบ “บูชาบุคคลเป็นหลัก” (Cult of personality) เป็นการปกครองแบบเผด็จการโดยบุคคลคนเดียว ทำการกำจัดพวกเห็นต่าง โดยวิธีการกวาดล้าง ซึ่งการประณามสตาลินเป็นเหมือนกับการประณามเหมา เจ๋อตุง เพราะได้ใช้วิธีการปกครองแบบเดียวกันกับสตาลินและเหมาไม่เห็นด้วยกับการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับโลกตะวันตก เพราะเหมามองว่าประเทศคอมมิวนิสต์ไม่สามารถที่จะอยู่ร่วมกันกับประเทศประชาธิปไตย-ทุนนิยมได้

ลัทธิสตาลิน (Stalinism) เป็นคำที่ใช้อธิบายถึงช่วงเวลาที่โจเซฟ สตาลิน เป็นผู้นำของสหภาพโซเวียต ในขณะที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการทั่วไปของคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียต ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1922 จนถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ 5 มีนาคม ค.ศ.1953

สตาลินมีความต้องการที่จะสร้างรัฐสังคมนิยมที่เข้มงวด โดยการปกครองด้วยความโหดเหี้ยมของสตาลิน ระบอบการปกครองของสตาลินกวาดล้างสิ่งที่เห็นว่าเป็นภัยคุกคามต่อตนเองและลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งรวมถึงผู้เห็นต่างทางการเมือง ซึ่งสิ่งนี้ส่งผลให้เกิดการปราบปรามผู้คนและครอบครัวของพวกเขาผู้เห็นต่างเป็นจำนวนมาก รวมถึงการจับกุม การประหารชีวิต และการจำคุกในค่ายแรงงานและค่ายกักกันซึ่งมีชื่อว่า ค่ายกูดลัก (Gulag) สตาลินใช้แนวความคิดลัทธิบูชาบุคคลในการยกย่องตัวของสตาลินเอง ซึ่งเป็นการยกย่องเชิดชูพรรคและรัฐและการบูชาตัวสตาลินจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตประจำวันของชาวโซเวียต และเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการปกครองประเทศที่เสริมสร้างฐานอำนาจและอิทธิพลของผู้ทำให้แข็งแกร่งและมั่นคงมากขึ้น

การล้มล้างอิทธิพลสตาลิน (De-Stalinization) การล้มล้างอิทธิพลสตาลินเริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการในวันที่ 24-25 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1956 เมื่อครุชชอฟกล่าว “สุนทรพจน์ลับ” ในช่วงการปิดสมัยประชุมใหญ่ครั้งที่ 20 ของพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต ครุชชอฟกล่าวโจมตีสตาลินอดีตผู้นำที่เป็นที่รักของประชาชนเป็นเวลานานถึง 4 ชั่วโมง เขาโจมตีสตาลินในฐานะเผด็จการที่ต้องรับผิดชอบต่อ “การสังหารหมู่ การทรมาน และการบิดเบือนความจริงอย่างชั่วร้าย” เพื่อที่ตนเองจะได้รับการยกย่องสรรเสริญ

ครุชชอฟโจมตีสตาลินเพราะต้องการพยายามจะปฏิรูประบอบคอมมิวนิสต์และนโยบายการต่างประเทศที่ไม่เป็นมิตรกับฝ่ายตะวันตก เพื่อที่จะให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติกับตะวันตก ซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของครุชชอฟหมายถึง ถึงแม้ว่าทุนนิยมกับสังคมนิยมจะมีอุดมการณ์ที่แตกต่างกันแต่ก็สามารถมีความสัมพันธ์ต่อกันได้ และเพื่อประกาศการเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ของโซเวียต และสร้างภาพลักษณ์ของโซเวียตใหม่ให้เป็นมิตรกับชาติตะวันตกมากยิ่งขึ้น ผลของการที่ครุชชอฟออกมาโจมตีสตาลินทำให้จีนไม่พอใจในการ

กระทำครั้งนี้ของครุชชอฟเพราะมองว่านโยบายของครุชชอฟไม่ใช่แนวทางจริงๆของสังคมนิยม และการโจมตีสตาลินในครั้งนี้มีส่วนในการทำลายความเป็นเอกภาพของค่ายคอมมิวนิสต์

การล้มล้างอิทธิพลสตาลินระลอกสอง ในการประชุมใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 22 ระหว่างวันที่ 17-21 ตุลาคม ค.ศ. 1961 ครุชชอฟและกลุ่มที่สนับสนุนเขาต่างโจมตีและประณามความอำมหิตโหดเหี้ยมของสตาลินอย่างเป็นทางการครั้งที่สองซึ่งรุนแรงมากกว่าในการประชุมใหญ่ ค.ศ. 1956 เพื่อเร่งนโยบายการล้มล้างอิทธิพลสตาลินสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่องและรวดเร็วยิ่งขึ้น ในการทำลายลัทธิสตาลินในครั้งนี้ มีความคิดเห็นและแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างไปจากสุนทรพจน์ลับในการประชุมใหญ่ครั้งที่ 20 ใน ค.ศ. 1956 หลายประการ ประการสำคัญคือมีการเปิดเผยให้สาธารณชนทราบ สื่อมวลชนต่างรณรงค์ให้มีการเสนอความจริงและความชอบธรรม

การล้มล้างอิทธิพลสตาลินส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตตกต่ำลง เพราะการโจมตีลัทธิบูชาตัวบุคคล การใช้ความรุนแรง การสังหารหมู่และการบิดเบือนความจริงของสตาลิน เหมือนกับการโจมตีตัวของเหมา เจ๋อตง ดังนั้นการจะบอกว่าการประณามสตาลินก็เหมือนกับการประณามตัวของเหมา ก็ไม่ผิดนัก ซึ่งการล้มล้างอิทธิพลสตาลินนำไปสู่จุดเริ่มต้นของการแตกหักของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต

จุดเริ่มต้นของการแตกหักของจีนกับสหภาพโซเวียต

หลังจากการประกาศนโยบายการล้มล้างอิทธิพลสตาลินในการประชุมพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 20 (วันที่ 25 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1956) โดยมีใจความเกี่ยวกับการวิจารณ์การปกครองของสตาลินและล้มล้างอิทธิพลสตาลินและการกระทำครั้งนี้ยังเป็นเหมือนการเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ ครุชชอฟนำเสนอการอยู่ร่วมกันโดยสันติกับระบอบสังคมนิยมที่แตกต่างกันรวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตก เพื่อลดอัตราเสี่ยงที่จะทำให้เกิดสงครามนิวเคลียร์ และเปิดโอกาสให้สหภาพโซเวียตปฏิวัติสากลด้วยสันติวิธี ซึ่งการอยู่ร่วมกันโดยสันติยังเป็นพื้นฐานแห่งอุดมการณ์เพื่อการดำรงอยู่ของสัมพันธภาพระหว่างสหภาพโซเวียตกับสหรัฐอเมริกา ดังนั้นนโยบายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติที่ครุชชอฟนำเสนอได้นำไปสู่การผ่อนคลายความตึงเครียดของสงครามเย็นและทำให้แนวคิดการแบ่งโลกเป็น 2 ค่ายหมดอิทธิพลลง แต่ด้วยนโยบายนี้เองกลายมาเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของค่ายคอมมิวนิสต์สลายตัวลง เนื่องจากจีนมองว่าสหภาพโซเวียตอ่อนข้อให้แก่โลกตะวันตกมากเกินไป จนนำไปสู่ความแตกแยกระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตในเวลาต่อมา

มิถุนายน ค.ศ. 1959 สหภาพโซเวียตปฏิเสธข้อตกลงในการให้ความช่วยเหลือทางเทคโนโลยีเพื่อป้องกันประเทศ ซึ่งได้ทำสัญญากับจีนเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ. 1957 ข้อตกลงนี้มีใจความว่า ให้สหภาพโซเวียตจัดหาความช่วยเหลือในการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ให้แก่จีน สาเหตุที่โซเวียตปฏิเสธข้อตกลงนี้เพราะโซเวียตกลัวว่า หากจีนมีอาวุธปรมาณูในขณะนั้น จีนจะก้าวหน้าขึ้นไปอยู่ข้างหน้าสหภาพโซเวียตในฐานะผู้นำของโลกคอมมิวนิสต์ และอาจจะทำให้โลกคอมมิวนิสต์ต้องทำสงครามกับโลกตะวันตก

การตัดสินใจปฏิเสธข้อตกลงในการให้ความช่วยเหลือทางเทคโนโลยีเพื่อป้องกันประเทศแก่จีนของสหภาพโซเวียตในครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจระหว่างทั้งสองประเทศ ได้มีการเปิดเผยรายละเอียดภายหลังว่าการปฏิเสธนโยบายครั้งนี้ของโซเวียตมีจุดมุ่งหมายคือ “เพื่อนำมาเป็นของขวัญของผู้นำสหภาพโซเวียตที่จะนำไปให้ไอเซนฮาวร์ เมื่อไปเยือนสหรัฐอเมริกาในเดือนกันยายน” (Charles Scribner’s Sons, 1969, P.19)

ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1960 สี่ปีหลังจากครุชเชฟประกาศนโยบายล้มล้างอิทธิพลสตาลิน รัฐบาลจีนได้เผยแพร่ต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรกถึงความแตกต่างทางอุดมการณ์กับสหภาพโซเวียต ประเด็นหลักในการพูดมีใจความว่าดังต่อไปนี้

1. รัฐบาลจีนมองมุมมองของครุชเชฟว่าเป็น “Innocent illusion” หรือว่าภาพลวงตาที่ไร้เดียงสา ที่บอกว่าสงครามเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ภายใต้ระบอบทุนนิยม การลดอาวุธสามารถเป็นไปได้ และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับผู้นำตะวันตกได้ และยังคงมองว่าครุชเชฟเป็นคนที่ปฏิเสธการต่อสู้ทางชนชั้น
2. รัฐบาลจีนมองว่าถ้าหากเกิดสงครามโลกครั้งที่ 3 ฝ่ายคอมมิวนิสต์จะได้รับชัยชนะ เพราะมองว่าด้วยกำลังทางการทหารของจีนและสหภาพโซเวียตในเวลานั้น สามารถเอาชนะสงครามได้ แต่ทางครุชเชฟมองว่าถ้าหากเกิดสงครามโลกครั้งที่ 3 จะเกิดผลกระทบร้ายแรงจากสงครามนิวเคลียร์และเป็นผลเสียต่อทุกฝ่าย
3. รัฐบาลจีนกล่าวหาว่าโซเวียตพยายามยัดเยียดเจตจำนงของตนต่อขบวนการคอมมิวนิสต์โลก ใน ค.ศ. 1956 ที่มีการประณามสตาลินและเสนอทฤษฎีที่เกี่ยวกับการทำสงครามที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และการพยายามที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับโลกตะวันตก เพื่อลดบรรยากาศของการเผชิญหน้าในช่วงที่ทั้งสองชาติแข่งขันผลิตและสะสมอาวุธ รัฐบาลจีนกล่าวอ้างว่าแนวคิดของครุชเชฟไม่ได้แนวทางของอุดมการณ์สังคมนิยมที่แท้จริง

สามเดือนหลังจากที่จีนออกมาประกาศเกี่ยวกับอุดมการณ์ของตนที่แตกต่างกับสหภาพโซเวียต จึงทำให้ระหว่างเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ค.ศ. 1960 รัฐบาลโซเวียตแจ้งรัฐบาลจีนเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม ถึง

การตัดสินใจถอนช่างเทคนิคโซเวียตทั้งหมดที่ทำงานในจีนในเดือนสิงหาคม การตัดสินใจฝ่ายเดียวนี้ทำให้กระตุ้นความขุ่นเคืองใจในจีนมากกว่าการกระทำใดๆของรัฐบาลโซเวียต การกระทำครั้งนี้ของโซเวียตสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เชื่อใจที่มีต่อกันของทั้งสองประเทศ ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับโซเวียตมีความตึงเครียดเพิ่มมากขึ้น

การตัดสินใจถอนช่างเทคนิคโซเวียตทั้งหมดที่ทำงานในจีนออกในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1960 ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจของจีนในช่วงเวลาที่ประเทศกำลังประสบปัญหาจาก ภัยพิบัติทางธรรมชาติ รวมถึงภัยแล้ง ไข้หวัด น้ำท่วม โรคระบาด และส่งผลทำให้โครงการร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และทางเทคนิค สิ้นสุดลง หลายโครงการที่อยู่ระหว่างการดำเนินการจึงถูกระงับ โรงงานเหมืองบางแห่งก็ไม่สามารถดำเนินการผลิตได้ตามกำหนด

เหตุการณ์การถอนช่างเทคนิคโซเวียตออกจากจีนเกิดขึ้นหลังจากการเดินทางเยือนสหรัฐอเมริกาของ ครุชเชฟในเดือนกันยายน ค.ศ. 1959 แสดงให้เห็นว่าหลังจากที่ไปเยือนสหรัฐอเมริกา ครุชเชฟเลือกที่จะเข้าข้างฝ่ายอเมริกามากกว่าจีน ครุชเชฟจึงได้เลือกที่จะตัดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจต่อจีน ซึ่งถ้าหากโซเวียตยังสนับสนุนจีนในด้านเศรษฐกิจและด้านอาวุธนิวเคลียร์อยู่ อาจทำให้จีนก้าวหน้าขึ้นมามีอำนาจเท่ากับโซเวียตและสหรัฐ และอาจจะนำมาซึ่งสงครามนิวเคลียร์ที่จีนอาจเป็นคนเริ่มก่อสงครามกับสหรัฐ สหภาพโซเวียตจึงต้องการตัดไฟตั้งแต่ต้นลมเพราะโซเวียตไม่ยอมให้เกิดสงครามต้องการใช้วิธีสันติในการอยู่ร่วมกัน

เพื่อเน้นย้ำถึงนโยบายปฏิรูประบอบคอมมิวนิสต์ของเขาอีกครั้ง ครุชเชฟใช้การประชุมพรรคโซเวียต ครั้งที่ 22 (ค.ศ. 1961) ในการประกาศนโยบายของเขาเป็นครั้งที่สอง นั่นคือการอยู่ร่วมกันโดยสันติและการยอมรับแนวทางอันหลากหลายของการสร้างระบอบสังคมนิยมที่ครุชเชฟใช้เป็นกรอบการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ถือเป็นกำลัสนโยบายที่มีอยู่มาตั้งแต่สมัยสตาลิน นโยบายที่ไม่ยอมรับและไม่อยู่ร่วมกันกับประเทศตะวันตกและใช้วิธีที่รุนแรงเพื่อที่กำจัดประเทศทุนนิยม แต่นโยบายของครุชเชฟ ครุชเชฟมองว่าสหภาพโซเวียตมีความเข้มแข็งพอแล้วและพร้อมที่จะใช้วิธีการแข่งขันโดยสันติวิธีเพื่อขจัดอิทธิพลและเอาชนะประเทศทุนนิยมในการเปลี่ยนแปลงโลกให้กลายเป็นสังคมนิยม การต่อสู้โดยสันติวิธีคือสู้ในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและอุดมการณ์ ไม่ใช่ในด้านการทหาร นโยบายนี้สะท้อนให้เห็นถึงว่าครุชเชฟไม่ต้องการสงคราม ครุชเชฟได้ใช้แนวทางนี้ในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ เพื่อลดความตึงเครียดของโลกและสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของสหภาพโซเวียตที่มีท่าทีเป็นมิตรกับหลายประเทศ และสามารถดำเนินความสัมพันธ์ได้ทั้งประเทศสังคมนิยมด้วยกันเอง ประเทศที่เป็นกลาง และสามารถดำเนินความสัมพันธ์ได้กับทั้งประเทศที่เป็นศัตรูกับโซเวียตในสมัยสตาลิน โดยเฉพาะชาติตะวันตก และประเทศที่วางตัวเป็นกลางในสงครามเย็น ซึ่งนโยบายนี้ของครุชเชฟมีความแตกต่างจากจีนที่มีความเห็นว่าโซเวียตควรจะให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศ

คอมมิวนิสต์เหมือนกันและต้องแสดงจุดยืนในการต่อต้านระบบทุนนิยมอย่างแข็งกร้าว จีนเห็นว่าโซเวียตในสมัยของครุชชอฟไม่ใช่สังคมนิยมที่แท้จริง ไม่เหมือนกับการปกครองแบบสตาลินที่เป็นสังคมนิยมที่แท้จริงในมุมมองของเหมา การไปอยู่ร่วมกันแบบสันติกับประเทศทุนนิยมเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เหมาต้องการที่จะใช้ความรุนแรงในการตอบโต้พวกประเทศทุนนิยม และด้วยแนวคิดในการดำเนินประเทศของครุชชอฟที่ไม่เหมือนกับแนวคิดของสตาลิน จึงเป็นจุดที่นำไปสู่ความแตกแยกระหว่างประเทศจีนและสหภาพโซเวียตในเวลาต่อมา

ครุชชอฟเรียกประชุมใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 22 ระหว่างวันที่ 17-21 ตุลาคม ค.ศ. 1961 และโจมตีความโหดเหี้ยมของสตาลินอีกครั้งหนึ่งอย่างรุนแรงยิ่งกว่าในการประชุมใหญ่ใน ค.ศ. 1956 ครุชชอฟไม่ได้ปรึกษาใครเรื่องการโจมตีสตาลิน เขายังเชื่อมโยงฝ่ายนิยมสตาลินเข้ากับกลุ่มต่อต้านเข้ากับกลุ่มต่อต้านพรรคใน ค.ศ. 1957 โดยชี้ให้เห็นว่ากลุ่มดังกล่าวปกครองพรรคตามระบบทรราชย์ของสตาลินและยังคงมีอิทธิพลแฝงในพรรค

ผลสำคัญของการประชุมครั้งนี้คือความแตกแยกระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตขยายตัวรุนแรงมากขึ้น เพราะจีนซึ่งไม่พอใจการโจมตีสตาลินและต่อต้านนโยบายอยู่ร่วมกันอย่างสันติจึงเริ่มทำทลายสหภาพโซเวียตด้วยการวิจารณ์โจมตีแนวนโยบายของครุชชอฟ สาเหตุที่ครุชชอฟต้องโจมตีสตาลินเพราะต้องการพยายามจะปฏิรูประบอบคอมมิวนิสต์และนโยบายการต่างประเทศที่ไม่เป็นมิตรกับฝ่ายตะวันตก เพื่อที่จะให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติกับตะวันตก ซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของครุชชอฟหมายถึง ถึงแม้ทุนนิยมกับสังคมนิยมจะมีอุดมการณ์ที่แตกต่างกันแต่ก็สามารถมีความสัมพันธ์ต่อกันได้ แข่งขันกันในด้านอุดมการณ์ว่าอุดมการณ์ใดจะประสบความสำเร็จมากกว่ากัน ซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในความหมายนี้อาจตีความว่าเป็น “การอยู่ร่วมกันโดยแข่งขันกัน” (Competitive Coexistence) ซึ่งจีนมองนโยบายของครุชชอฟเป็นเหมือน “ลัทธิแก้” ที่ไม่ใช่แนวทางจริงๆของอุดมการณ์สังคมนิยม จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้จีนถึงไม่พอใจการโจมตีสตาลินของครุชชอฟในครั้งนี้ เหตุการณ์ครั้งนี้มีส่วนทำให้สหภาพโซเวียตตัดการช่วยเหลือต่างๆที่ให้กับจีน ความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีนมีส่วนทำลายความเป็นเอกภาพของขบวนการคอมมิวนิสต์สากลและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศในเวลาต่อมา

วิกฤตการณ์ขีปนาวุธคิวบา เดือนตุลาคม ค.ศ. 1962 สหภาพโซเวียตเข้าไปตั้งฐานปล่อยขีปนาวุธที่ประเทศคิวบา การก่อตั้งฐานปล่อยขีปนาวุธครั้งนี้ก็เพราะว่าเป็นการตอบโต้การติดตั้งขีปนาวุธของสหรัฐอเมริกาในยุโรปและตุรกีช่วงปลายทศวรรษ 1950 ซึ่งทำให้โซเวียตจำเป็นต้องหาทางตอบโต้และจึงนำไปสู่การติดตั้งขีปนาวุธที่คิวบา ในที่แรกทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตได้มีการโต้เถียงทางการทูตอย่างดุเดือด และสหรัฐยังมีการขู่โซเวียตอีกด้วยว่า ถ้าหากยังไม่หยุดติดตั้งขีปนาวุธที่คิวบา ทางอเมริกาจะตอบ

โต้ด้วยการโจมตีทางอากาศ จนเป็นช่วงเวลาที่ยุทธการในสงครามเย็นสุมเสี่ยงที่เปลี่ยนเป็นสงครามร้อน หรือสงครามการใช้อาวุธมากที่สุด เนื่องจากว่าทั้งโซเวียตและสหรัฐอเมริกาต่างก็มีอาวุธนิวเคลียร์ด้วยกันทั้งคู่ และหากสงครามเกิดขึ้นจริงจะทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีต่อทั้งโลกอย่างแน่นอน แต่ทว่าในวันที่ 28 ตุลาคม ค.ศ. 1962 ครุชชอฟ ผู้นำของโซเวียตยอมล้มเลิกแผนการติดตั้งขีปนาวุธในคิวบาตามคำขู่ของสหรัฐฯ ซึ่งการดำเนินนโยบายดังกล่าวของเขาทำให้จีนไม่พอใจเป็นอย่างมาก จึงเป็นเหตุให้ เหมา เจ๋อ ตุง ออกมาวิจารณ์การทำงานของครุชชอฟอย่างรุนแรง และโจมตีว่าเขาเป็นเพียง “เสือกระดาษ” ที่ไร้ศักยภาพและอำนาจ ไม่สมกับที่จะเป็นชาติผู้นำของค่ายคอมมิวนิสต์

วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 1965 นายอะเลคเซย์ โคซีกิน (Alexei Kosygin) ได้เดินทางไปปักกิ่งเพื่อไปพบเหมา เจ๋อ ตุง และ โจ เอิน ไหล (Zhou Enlai) อดีตนายกรัฐมนตรีของจีนในสมัยนั้น นับเป็นการมาพูดคุยกันครั้งแรกระหว่างตัวแทนของเหมา กับผู้นำของสหภาพโซเวียตนับตั้งแต่การพบปะกับครุชชอฟก่อนหน้านี้ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1959 ในจดหมายของจีนกล่าวไว้ว่า อะเลคเซย์ โคซีกิน บอกว่า พวกเรามีความจำเป็นที่จะต้องช่วยสหรัฐอเมริกาในการหาทางออกจากสงครามเวียดนาม แต่ทางเหมา เจ๋อ ตุง กล่าวว่าตอนนี้สงครามเวียดนามกำลังทวีความรุนแรงจึงไม่ใช่เวลาที่ควรจะมาเจรจา ในวันถัดมา อะเลคเซย์ โคซีกิน ได้ออกจากปักกิ่ง และไม่มีแถลงการณ์เกี่ยวกับการเจรจาในครั้งนี้

ต่อมาในวันที่ 3 เมษายน 1965 สหภาพโซเวียตเสนอให้มีการประชุมสุดยอดผู้นำของ สหภาพโซเวียต จีน และเวียดนามเหนือ สหภาพโซเวียตได้กล่าวว่าถ้าหากจีนและสหภาพโซเวียตหยุดโจมตีเวียดนามใต้และหยุดสนับสนุนอาวุธกับเวียดนามเหนือจะเป็นการที่ทำให้ความกระหายในการจะทำสงครามของกองทัพสหรัฐอเมริกาอ่อนคลายลง แต่ทางรัฐบาลจีนได้ปฏิเสธข้อเสนอนี้เนื่องจากมองว่า สหภาพโซเวียตลอบให้ทางจีนและเวียดนามเหนือติดกับดักของโซเวียต ซึ่งหากทางจีนและเวียดนามตกลงตามข้อเสนอนี้ว่ามา จะทำให้สหภาพโซเวียตเพิ่มสถานะทางการเมืองในการทำข้อตกลงทางการเมืองกับสหรัฐอเมริกา

ความสำคัญและผลกระทบของการแตกหัก

นับตั้งแต่การที่สหภาพโซเวียตและจีนเริ่มต้นเป็นพันธมิตรกัน ส่งผลทำให้เกิดกระแสความหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ในโลกตะวันตก การที่จีนเป็นพันธมิตรกับโซเวียตจึงทำคอมมิวนิสต์ขยายตัวเข้ามายังเอเชียมากยิ่งขึ้น โลกตะวันตกกลัวว่าการที่จีนกลายเป็นประเทศคอมมิวนิสต์อาจจะทำให้ทั้งซีกโลกตะวันออกกลายเป็นคอมมิวนิสต์ตามจีนไปด้วย ถึงแม้ว่าทั้งซีกโลกตะวันออกจะไม่กลายเป็นคอมมิวนิสต์เนื่องจากความสัมพันธ์ของ

จีนกับสหภาพโซเวียตมาถึงจุดแตกหักเสียก่อน แต่ทว่าคอมมิวนิสต์ก็ยังสามารถขยายเข้าไปในหลายประเทศของทวีปเอเชีย

การที่สหภาพโซเวียตและจีนแตกหักกันทำให้ความต้องการที่จะทำให้ทั้งโลกเกิดการปฏิวัติสากลไม่เกิดขึ้นจริงตามที่ทั้งสองประเทศต้องการเพราะค่ายคอมมิวนิสต์ขาดความเป็นเอกภาพและถูกแบ่งขั้วอำนาจออกเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายคอมมิวนิสต์มอสโก (Moscow Communism) และฝ่ายคอมมิวนิสต์ปักกิ่ง (Beijing Communism) การแบ่งขั้วอำนาจเกิดมาจากความเห็นที่ไม่ลงรอยกันในเรื่องของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับโลกตะวันตกจีนมองว่าคอมมิวนิสต์ไม่สามารถอยู่ร่วมกับระบอบทุนนิยมได้แต่ว่าสหภาพโซเวียตมองว่าคอมมิวนิสต์สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ เพราะ ครูชเชฟมองว่าการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในเวลานั้นเพื่อที่จะผ่อนคลายความตึงเครียดให้กับสถานการณ์โลกในขณะนั้น โดยกล่าวไว้ว่า “การอยู่ร่วมกันโดยมีอุดมการณ์ที่ต่างกันแบบสุดขั้วจะมีทางออกสองทาง คือ ทางที่หนึ่งเกิดสงคราม มีการใช้จรวดและระเบิดไฮโดรเจนที่เป็นอาวุธที่เป็นอันตรายสำหรับทุกชาติ หรือทางที่สองที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติ ไม่ว่าจะชอบหน้ากันหรือไม่ก็ตาม” (รัตนา บุตรหมั่น, 2544, หน้า 51)

ครูชเชฟได้เลือกวิธีการที่สอง คือ การอยู่ร่วมกันโดยสันติ ซึ่งนโยบายการอยู่ร่วมกันโดยสันตินี้เป็นการแสดงออกว่าต้องการปฏิเสธสงคราม ความขัดแย้ง และแสดงถึงการลดความก้าวร้าวของสหภาพโซเวียต โดยสหภาพโซเวียตต้องการจะสื่อกับตะวันตกว่าอันตรายที่จะมีต่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติของประเทศที่มีอุดมการณ์ต่างกัน จะไม่เริ่มจากฝ่ายสหภาพโซเวียตหรือประเทศสังคมนิยม นอกจากนี้ แนวคิดของประเทศสังคมนิยมมีความเชื่อว่าในท้ายที่สุดแล้ว สังคมนิยมจะได้รับชัยชนะในโลกเหมือนกับชัยชนะในสหภาพโซเวียตในจีน และอีกหลายประเทศ สหภาพโซเวียตมองว่าชัยชนะของสหภาพโซเวียตจะต้องเป็นชัยชนะที่ใสสะอาด ไม่มีสงครามและอาวุธ นโยบายการอยู่ร่วมกันโดยสันติจะตอบโจทย์ของชัยชนะครั้งนี้ได้ดีที่สุด

ครูชเชฟออกมาประกาศว่ายึดมั่นในลัทธิเลนินที่มีใจความว่า การโอนอ่อนเข้าหากันไม่ได้ระหว่างลัทธิทุนนิยมกับลัทธิสังคมนิยม ครูชเชฟได้บอกว่าสงครามระหว่างสองระบอบนั้นไม่ใช่สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างสิ้นเชิง สังคมและการเมืองในสมัยก่อนที่ไม่ได้ต้องการสงครามยังอ่อนแออยู่ แต่ปัจจุบันสถานการณ์ได้เปลี่ยนไป มีผู้คนมากมายต้องการสันติภาพมากกว่าสงคราม จึงสรุปได้ว่า สงครามคอมมิวนิสต์กับนายทุนนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ โลกเสรีไม่ได้ปิดล้อมคอมมิวนิสต์อีกต่อไปแล้ว ระบอบสังคมนิยมจะเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ ถ้าดำเนินการนโยบายอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

หลังจากที่จีนแตกหักกับสหภาพโซเวียตส่งผลทำให้ขั้วอำนาจในสงครามเย็นเปลี่ยนไป เพราะจีนยอมที่จะไปสร้างความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรกในรอบ 25 ปี ถึงแม้ว่าจีนจะไม่ยอมรับนโยบายในการอยู่

ร่วมกันอย่างสันติกับโลกตะวันตก แต่ว่าในขณะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตย่ำแย่จนถึงขั้นแตกหัก จีนมองว่าถ้าหากยังเป็นศัตรูกับทั้งโซเวียตและสหรัฐอเมริกาจะเป็นผลเสียมากกว่าผลดี และจีนยังมองว่าสหภาพโซเวียตเป็นภัยที่ร้ายแรงมากกว่าสหรัฐเพราะว่ามีชายแดนติดกัน จีนเริ่มดำเนินนโยบายการทูตสามเส้า (Triangular diplomacy) เพื่อที่จะเปิดฉากการผ่อนคลายความตึงเครียดในสงครามเย็น

ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1972 ริชาร์ด นิกสัน ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาที่ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ ค.ศ.1969 – 1974 ได้เดินทางเยือนจีน จึงทำให้ขั้วอำนาจจากที่มีสองขั้วเปลี่ยนเป็นสามขั้วระหว่างสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และ จีน การเดินทางไปเยือนจีนในครั้งนี้นี้ยังช่วยทำลายความเป็นปรปักษ์ระหว่างสหรัฐและจีน ที่ดำเนินมานานกว่า 21 ปี และเปิดฉากแนวทางความร่วมมือและความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างทั้งสองประเทศที่ยังคงอยู่ต่อเนื่องจนกระทั่งสิ้นสุดสงครามเย็น

และถึงแม้ว่าสงครามเย็นจะสิ้นสุดลงภายใน ค.ศ. 1991 เนื่องจากสหภาพโซเวียตล่มสลายลงแต่ในปัจจุบันประเทศจีนก็ยังคงเป็นชาติในโลกนี้ที่พรรคคอมมิวนิสต์ยังเป็นผู้นำทางการเมืองอยู่และไม่มีทีท่าว่าจะมีอะไรมาล้มล้างได้ง่ายๆ

7. บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

คึกฤทธิ์ ปราโมช. สงครามเย็น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร,2513.

ปรีดี พนมยงค์. ที่เขาเรียกกันว่าลัทธิแก๊งนั้น หมายความว่าอะไร และความเป็นมาแห่งลัทธิวิเศษชั้น

นิสม์. กรุงเทพฯ : สมาคมเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์, 2519.

สัญญาชัย สุวังบุตร. โซเวียตสมัยสตาลิน. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภการพิมพ์, 2560.

สัญญาชัย สุวังบุตร. ยุโรปในสงครามเย็น ค.ศ. 1945-1991. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภการพิมพ์, 2558.

Gleason S. Everett. **Foreign Relations of the United States, 1946, Eastern Europe, The Soviet Union, Volume VI.** Washington: United States Government Printing office, 1969.

Keep John. **Last of the Empires.** Oxford: Oxford University Press, 1995.

Michael F. Hopkins. **The Cold War,1945-1991.** 2nd Edition. London: Palgrave Macmillan, 2006.

ภาคนิพนธ์

- กิตติวินท์ หอสุวรรณจิตร, 2560. ความสัมพันธ์ทางการเมืองในยุคสงครามเย็นระหว่างสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกา กรณีศึกษาจากภาพยนตร์เรื่อง Bridge of Spies. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- นพปฎล สุขิตรกุล, 2562. ศึกษาเปรียบเทียบทางด้านปัจจัย ผลลัพธ์ และ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ. 1917 และ การปฏิวัติอเมริกา ค.ศ. 1783. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ปานชนก โตโอฬารไชย, 2560. การศึกษาเปรียบเทียบสถาบันสังคมของสหภาพโซเวียต และ สาธารณรัฐประชาชนจีนในช่วงการปกครอง ของโจเซฟ สตาลิน และเหมา เจ๋อตง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- รัตนา บุตรหมั่น, 2554. การศึกษานโยบายการอยู่ร่วมกันโดยสันติของสหภาพโซเวียตในสมัย นิกิต้า ครุชเชฟ ค.ศ. 1954-1964. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- วันวิสาข์ โปทอง, 2561. การศึกษาเปรียบเทียบทางด้านปัจจัย และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิวัติรัสเซียเดือนตุลาคม ค.ศ. 1917 และการปฏิวัติคอมมิวนิสต์จีน ค.ศ. 1949. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ศุภัชชา สุขสถิตย์, 2561. ปัจจัยที่ส่งผลให้สหภาพโซเวียตเป็นประเทศชาตินิยม ในบริบทด้านการเมือง สมัยโจเซฟ สตาลิน ค.ศ.1924 – 1953. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

เว็บไซต์

- Glenn Kucha, Jennifer Llewellyn. (2019). **Sino-Soviet relations**. Retrieved February 25, 2023, from <https://alphahistory.com/chineserevolution/sino-soviet-relations/>
- Satit Up. (2564). **อวสานสงครามเย็น**. สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2565, แหล่งที่มา http://satit.up.ac.th/BBC07/AboutStudent/Document/Hist_ModernWorld/Century20th/pdf/ColdWar1.pdf

วารสาร

วุฒิพงษ์ ประพันธ์มิตร , สุรสิทธิ์ อมรรวณิษศักดิ์. (2563). การศึกษาลัทธิบูชาตัวบุคคลในแบบเรียน
วิชากิจกรรมกลุ่มยุวชนแนวหน้าภายใต้การปกครองของประธานาธิบดีสีจิ้นผิง. วารสาร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 31(1), 125-135.